ВІТЕР З МОРЯ

Вітер дув з моря. Він був сили надзвичайної. Люди не встоювали на ногах. Величезні хвилі заливали берег. Море булькотіло, наче окріп. До самого обрію пінилось воно. Величезні водяні вали котились морем, такі довгі, що, здавалось, краю їм нема. А заввишки — з найвищий будинок.

На морі лютував шторм.

Ніхто з людей бухти Ногая не пам'ятав такого шторму. В бухті жили люди, які називаються чукчі. Бухта Ногая — це далеко на Півночі. Це на березі Берінгового моря.

Вісім яранг — невеликих землянок, укритих звірячими шкурами, — стояли на горбистому березі.

З крайньої яранги вийшов Темар. Це хлопчина-чукча. Йому тринадцять років. Але виглядить він дуже малим. Низенький — наче років десяти. Одяг у нього з оленячих та нерп'ячих шкур. На голові скуйовджена довга чуприна. Шапки він не носив.

Темар ішов до моря. Йому було важко йти проти вітру.

Хлопчина нагинався, йшов уперед, позирав на бухту. В бухті хвилювання було не таке сильне, як на морі. Але й тут уставали високі хвилі.

В морі Темар помітив пароплав. Вітром його зносило до берега, високі хвилі сягали палуби. Темар захвилювався, спостерігаючи боротьбу пароплава із хвилями. Він знав, що хвилі можуть ударити пароплав об берег, і передчував його неминучу загибель.

Страх за пароплав і людей стиснув серце.

ЧОВЕН НА ХВИЛЯХ

Єдиний порятунок для пароплава, — коли б йому вдалось увійти до бухти. Але це нелегко. Треба знати, як туди зайти. В тому проході багато каміння під водою. Хто не знає того шляху, то нехай не заходить. Найменша необережність, і пароплав розіб'ється об каміння.

Темар знає, як туди пройти. Але як показати той шлях людям на пароплаві?

А хвилі щораз сильніше кидають пароплав. Треба щось робити. Темар біжить до бухти. Щоб легше було бігти, розстібає шкіряну куртку. Бере руками за поли і розставляє проти вітру. Вітер надимає поли, наче вітрила, підіймає Темара над землею. Хлопець од страху тільки "ухнув" і випустив поли. А вітер уже переніс його до місця, де в бухті на піщаному березі лежать човни. Старший брат Темарів, Рультен, бачив, як вітер поніс хлопця. Перелякався Рультен. Закричав. Побіг доганяти Темара. А Темар уже став на ноги. Швиденько зіпхнув човен у воду. Човен легенький, зроблений з моржевої шкури.

Добіг Рультен до берега. Бачить — Темара з човном високо хвилі підіймають. Темар веслами воду загрібає.

"Що сталося з Темаром?" — питає сам себе переляканий Рультен.

Темар щосили гребе веслами. Переборює хвилі і вітер. Випливає з бухти в море. А навколо шторм лютує. Вітер свистить, гуде. Хвилі шумлять. Човен то в яму водяну провалиться, то високо на водяну гору підійметься. З пароплава побачили човен. Кричить їм Темар:

— За мною пливіть, сюди курс тримайте!

Та вітер такий, що нічого не чути. Тоді Темар свою куртку на весло підняв. Давай махати. Зрозуміли на пароплаві. Повернув рульовий кермо, і пароплав почав крізь хвилі пробиратись за човном. А Темар назад у бухту поплив. Пливе — за собою пароплав веде.

ЧОГО ШУКАЄ "МОРСЬКИЙ КІНЬ"

Пароплав стояв у бухті. Тут було безпечне місце. Навколишні гори і скелі захищали од шторму. Пароплав називався "Морський кінь".

Двоє людей з'їхали з пароплава на берег. А там уже зібрався натовп чукчів. У натовпі Рультен лаяв Темара:

— Поганий хлопчисько! Ти ж загинути міг!

— Але я пароплав врятував, — виправдувався Темар.

Люди з пароплава підійшли до чукчів. Вони поздоровкались, один спитав:

— Кому ми повинні дякувати? Хто це був нам за лоцмана і врятував нас?

— Це Темар, хоробрий Темар, — загомоніли навколо.

— А хто ж цей Темар? — спитав один з новоприбулих. Він був старший за свого товариша. — Я хочу потиснути йому руку.

А Темар, зніяковівши та трохи злякавшись чужих людей, сховався у натовпі.

Рультен виштовхнув його з натовпу наперед.

— Оце ваш рятівник! — сказав Рультен, показуючи на брата.

Здивувались прибулі з пароплава, що такий малий хлопець їх врятував. Міцно стиснули Темарові руку.

— Я, — сказав старіший, — капітан цього пароплава. А це мій товариш, зоолог. Прибули ми в Берінгове море, щоб піймати живого кита Але чи вдасться нам це — не знаю.

— Вдасться, — впевнено заявив зоолог, що досі мовчав. Поклавши руку на плече Темарові, він звернувся до чукчів: — А чи не бачили ви близько китів?

Чукчі здивовано дивились на капітана та зоолога. Дехто тихенько посміхався. Хіба ж бачив хто, щоб живим піймати кита? То ж такий звір, що важить сто тисяч кілограмів.

— Китів у морі є багато, — відповів за всіх Рультен, — біля берега вони бувають рідко...

— А я бачив блакитного кита, — додав Темар. — А чи не взяли б ви мене на ті лови?

— Блакитний кит нам не потрібний, — відказав капітан, — він дуже здоровий, ми його не подужаємо. Ще й звичайного кита ніхто в світі живого не піймав, а взяти тебе на лови — візьмемо з охотою.

СІТЬ ЗАКИНУТО

За кілька день шторм утих. "Морський кінь" вийшов з бухти в море. Він ішов на лови кита — цього найбільшого в світі звіра. Це дивний звір. Він живе у воді, але дихає повітрям, а дітей годує молоком. Ще ніхто не спромігся піймати його живим. Але це хотів зробити зоолог Офіура. Правда, капітан Муль в ту справу майже не вірив. Офіура хотів піймати

кита і запровадити в якусь бухту. Потім ту бухту загородити і там залишити кита. Тоді він зміг би докладно вивчити життя цього звіра.

На "Морському коні" був Темар. Він хотів побачити, як ловитимуть кита.

Перший спосіб, який запропонував Офіура, це лови сіттю.

Незабаром у морі показався кит.

Гострозорий Темар помітив його одночасно з капітаном. Хоча капітан дивився у бінокль.

Був сонячний день. Ясно було надзвичайно. Вдалині на воді лежала руда пляма. То спав кит. Пароплав обережно наближався до нього. Наблизившись, зупинили пароплав. Тоді спустили на воду два човни. Ті човни потягли у дві сторони велику, надзвичайно міцну сіть. Тою сіттю мали обгорнути кита. Робили то тихо, обережно, але скоренько.

Незабаром усе було закінчено. Обидва човни обійшли далеко навколо кита і там скріпили дві сторони сіті. Кит був у мішку.

Човни вернулись назад, і їх підняли наверх. А кит спокійно собі спав.

Запрацювала машина на пароплаві. "Морський кінь" рушив і потягнув сіть."Морський кінь" Всі з напруженням стежили за китом. Пароплав ішов помалу, і сіть мусила легенько облягти кита. Але ось пароплав на хвилину наче зупинився. То дав про себе знати великий вантаж за кормою... Пароплав рушив далі, і в ту саму хвилину заворушився кит. Над морем знявся стовп води. Сіть натягнулась, наче струни на скрипці. Хід пароплава став тихшим. Це було лише одну секунду. Бабахнув ніби постріл, і всі повалились з ніг. Кит ударив хвостом. Сіть лопнула, пароплав плигнув уперед, а кит глибоко пірнув і показався далеко в морі.

МРІЯ ТЕМАРА

— Перша спроба не вдалась, — говорив Офіура Темарові.— Будемо пробувати іншим способом.

Вони були на березі бухти, куди повернулись після невдалого полювання. На "Морському коні" робили невеликий ремонт та готувались до другої подорожі.

— Що цей кит, що ви ловили! — махнув рукою Темар.— Ото коли б блакитного кита піймати, що я бачив.

Хлопець мріяв про величного красуня — блакитного кита.

— Той кит дуже сильний. А головне — дуже швидкий. "Морський кінь" може йти шістнадцять кілометрів на годину, а блакитний кит — двадцять.

Так пояснив Офіура.

Темар думав, як добути швидкість більшу, ніж має той кит.

Він пригадав, що минулого літа під шторм море викинуло на берег, недалеко бухти, вельбот. То був великий дерев'яний човен з незвичайним мотором. Коли він був справний, вельбот робив двадцять п'ять кілометрів на годину.

Вирішив Темар знайти той вельбот і одремонтувати. З моторами вік був знайомий, бо півроку перед тим працював із братом на моторній шхуні.

Маленьким човником він поплив уздовж берега. Знайшов на скелях вельбот. Оглянув і вирішив, що одремонтувати можна.

Повернувся назад до бухти і зібрав товаришів: Умка, Ейпина, Тайо, Рінтерегіна, Тваля, Анкауге.

З писком і виском поплили хлопці до вельбота. Швидко ремонтували, тесали ножами, стукали молотками і співали чукотських пісень. У тих піснях нахвалялись добре одремонтувати, виплисти у море, знайти блакитного кита і гнати його доти, поки він не пристане, а тоді полонити.

Незабаром відремонтували вельбот і спустили на воду. Назвали "Погонич блакитного кита". Рультен сміявся з хлопчиків, але ті не зважали на його смішки.

НОВА ВИГАДКА

"Морський кінь" був готовий до нового рейсу. Ранком, лиш море зачервоніло на обрії, пароплав вийшов у море.

Тепер Муль і Офіура вигадали інший спосіб піймати кита. До носа пароплава прив'язали мотузок. Той мотузок був завтовшки такий, що пальцями обох рук його не обняти. На кінець мотузка прив'язали великий залізний гак і зарядили ним китобійну гармату.

Тим гаком вирішили зачепити кита за хвіст. А коли зачеплять, то потягнуть звіра за пароплавом.

Цього разу Темара на пароплаві не було. Він із своїми товаришами вельботом виїхав у море. Вельбот ішов за пароплавом. Хлопці хотіли спостерігати, як цього разу ловитимуть кита.

Легко можна було перегнати пароплав. Але Темар того не хотів, щоб не заважати мисливцям.

Хлопці уважно стежили за поверхнею моря. Дивились, чи не покажеться де кит. Тайо був за стернового, а Темар доглядав за мотором. Бух-бух, бух-бух! — голосно стукав мотор. За човном залишався виристий шлях спіненої води.

— Кит, кит! — закричав Анкауге.

Всі побачили кита, до якого наближався "Морський кінь".

Над китом час од часу здіймався стовп води. То кит випльовував із рота воду.

Тайо повернув стерно, щоб вельбот ішов просто на кита.

Пароплав підійшов зовсім близько до звіра. Було видно, як капітан Муль лагодиться коло гармати. Він націлявся китові у хвіст.

— Оце здоровий кит, — зауважив Темар, зупиняючи мотор. Він вирішив, що далі наближатись не треба.

В цей час з пароплава гримнув гарматний постріл. Кит сховався під водою.

"МОРСЬКИЙ КІНЬ" НА БУКСИРІ

Пароплав дав задній хід.

— Попав? Ні? — питали один одного хлопці на вельботі.

— Попав! — запевняв Анкауге. — Зараз потягне його за собою.

Справді, капітан Муль дуже влучно поцілив китові у хвіст. Тепер пароплав мав буксувати живого кита. Але що сталось? Хлопці так повитягували голови, що мало не попадали у воду.

Кит показався з-під води. Тонкий мотузок натягнувся — здається, ось-ось лопне. Але він був міцний і не лопався.

Замість того, щоб пароплав тягнув кита, — сталось навпаки. Кит потягнув за собою пароплав. На палубі зчинилася біганина. Повним ходом пароплав намагався йти у протилежний бік. Та годі. Кит не зважав, що пароплав упирався, і тяг його за собою.

— Хлопці! Доганяймо! — загукав Темар. Та як на зло, в моторі щось попсувалось, і він не працював.

Темар і Анкауге нахилились над мотором. А тим часом кит все далі й далі тяг за собою "Морського коня". Звір то глибоко занурювався в воду, то швидко плив по поверхні. На пароплаві усі розгубились, бігали з місця на місце, а що робити, не знали. Кит, залишаючи за собою кривавий слід, мчав у напрямку до морського обрію. Очевидно, залізний гак глибоко вгруз в його тіло і зробив криваву рану. Розлючений, а може, й зляканий звір, мабуть, утікав ще сильніше, коли почував, як його щось тягне назад.

Вельбот уже набагато відстав від пароплава. Темар і Анкауге що не робили, а мотор швидко налагодити не могли. — Давайте гребти, — порадив Тваль.

Темар залишився поратися коло мотора, а решта скочили до весел.

ЗУПИНКА

— Раз-раз! Раз-раз! — кричав Анкауге, налягаючи на весла.

Його товариші не шкодували сили. Треба було наздогнати пароплав.

Хоч кит сильно тягнув, але вельбот од пароплава не відставав. А тим часом Темар, оббиваючи собі пальці, швидко лагодив мотор.

Пирх! Пирх! — нарешті запирхав мотор.

— Темаре, готово? — спитав Анкауге.

— Готово, хлопці! Сушіть весла!

І всі враз піднесли весла. А мотор скоренько застукотів: гуп, гуп, гуп, гуп, гуп, гуп, гуп... За кормою вельбота лопасті запінили, завирували воду.

"Погонич блакитного кита" швидко наздоганяв "Морського коня". Зрівнялись з пароплавом.

— Гей, хлопчики, підійдіть ближче! — гукав капітан. Але Темар махав Тайо, щоб той не повертав. Вони перегнали пароплав. Наближались до кита.

— Ой дурні! Що ви робите? — кричав капітан.

Він боявся, що кит ударом хвоста перекине вельбот. Тоді, безперечно, хлопці потонуть.

Та ось вельбот наблизився до мотузка, яким кит тяг пароплав.

— Ріжте! — закричав Темар.

Усі вихопили ножі й кинулись до мотузка, а Темар трохи применшив хід.

Старанно запиляли півдесятка ножів. За п'ять хвилин надрізаний мотузок голосно лопнув. Кит понатужився, облишив пароплав і зник вдалині з половиною обрізаного мотузка.

"Морський кінь" і "Погонич блакитного кита" зупинились.

ПОДОРОЖ НА ВЕЛЬБОТІ

— І другий спосіб не вдався, — з жалем скаржився зоолог Офіура.

— Не годяться ці способи, — висловив свою думку капітан, — треба щось інше вигадати.

Вирішили тим часом повертатись до бухти Ногая. "Морський кінь" одразу повернув у бухту. "Погонич блакитного кита" затримався в морі. На вельбот пересів зоолог Офіура. Він просив Темара повозити його морем. Офіура хотів назбирати з поверхні морської води малесеньких тварин, що їх багато у тому морі. Темар з охотою погодився допомогти зоологові. Решта хлопців, крім Анкауге, перейшла на пароплав.

"Погонич блакитного кита" повертався додому надвечір. Вельбот плив уздовж берега. Біля цього берега ще ніколи не були ні Темар, ні Анкауге.

В одному місці море глибоко заходило в берег. То була якась невідома бухта. Вузька щілина-протока одділяла її від моря. Величезні скелі нависли над нею. Протока була глибока. Темар хотів виміряти її глибину мотузком з камнем на кінці. Але хоч мотузок мав тридцять метрів — дна не дістав. Великий пароплав вільно міг пройти тією протокою.

Вирішили зайти в ту бухту і оглянути, чи велика вона.

Повернули. Пройшли під скелями і вийшли на гладеньку поверхню чималого озера. Вихід з бухти був захований, і здавалось, що це справжнє озеро. Лише вода на смак була солона. Вже стало зовсім смеркати. Надходила ніч. Офіура взяв весло і сколихнув воду. Схвильована вода загорілась незчисленною кількістю блискіток.

— Це світять маленькі тварини — водяні комашки, що їх звичайним оком майже не видно, — сказав зоолог. — Цими тваринами харчуються кити-велетні.

НАПАД НА ПАРОПЛАВ

Пароплав здригався од сильних ударів. Наче велетенський молот раз у раз бив пароплав по бортах. Хто був у каютах — повискакували на палубу. Там побачили страшне видовище.

Кит накинувся на "Морського коня". Він зовсім не боявся пароплава. Наче буря, спінив воду коло нього. Могутнім хвостом ударяв пароплав по боках і ховався в воду, пірнав під пароплав і підносив його на своїй спині. То майже увесь вискакував із води, з силою вдаряючи у "Морського коня".

— Повний хід вперед! — загукав капітан.

"Морський кінь" утікав од лютого кита.

Але звір не одставав од пароплава, продовжуючи його атакувати.

Люди міцно трималися за щогли, різні підпірки, ручки, щоб не падати, коли кит струшував пароплав.

З блискавичною швидкістю зрозумів Темар, як треба боронитись од кита. Хоч судно то занурювалось у воду, то високо злітало вгору на спині кита, він доповз до гармати.

На щастя, гармата була заряджена. Темар бачив, як капітан стріляв з тієї гармати. Тепер хлопець швиденько прицілився і вистрілив. Постріл гримнув у ту хвилину, коли майже весь кит вискочив з води. Снаряд поцілив у голову.

За дві хвилини китова туша нерухомо лежала на поверхні моря.

"Морський кінь" стояв поруч, спочиваючи од тих скажених ударів.

Офіура і Муль, дуже раді, не знали, як і дякувати кмітливому хлопцеві. А він стояв і головою похитував, оглядаючи морського велетня, якого застрелив з гармати.

ВИГАДКА ТЕМАРА

— Більше я на китів не ловець, — заявив капітан Муль, — досить з мене. Сам страху натерпівся, пароплав попсував. Неможливо піймати кита живим. От і все.

Як не вмовляв його Офіура, проте капітан мати справу з живими китами одмовлявся.

За голову взявся зоолог. Не знає, що йому робити. Підходить до Офіури Темар.

— Я придумав, як вловити живого кита. Можемо вловити не якого-небудь, а блакитного, найбільшого...

— Як? — підскочив зоолог.

— А от так: пригадуєте оту бухту, що якось увечері ми разом знайшли її?

— Пригадую.

— Отож треба загнати туди кита. Застрахати його і просто в ту протоку. Тоді висадити скелі над протокою і завалити йому вихід у море. А харчів там для нього є багато. Пригадуєте?

— Так, так, так... Ти чудово придумав, мій хлопче! Зараз порадимось з капітаном.

— А для чого нам радитись з капітаном? Він же не хоче мати діло з китами. Обійдемось без нього.

— Нам же потрібен пароплав... — Ця стара калоша? Це ж шкапа, а не пароплав. Ми нашим вельботом швидше і краще вправимось.

— Але нам ще потрібно людей.

— Небагато. Наших хлопців вистачить. Візьмемо Анкауге, Тайо та... ще хіба Ейпина.

Офіура, зрадівши, схопив Темара за плечі, почав танцювати і кричав:

— Ой і придумав! От придумав! Славний хлопець Темар!

І ТемаровІ весело стало — сам підскакує.

Вирішили довго часу не гаяти. Покликали хлопців, захопили ракети та динаміт і виїхали в море.

ЗЛЯКАНИЙ КИТ

"Погонич блакитного кита" сьогодні виправдав свою назву.

Великий блакитний кит, завдовжки з сорок метрів, розрізав хвилі Берінгового моря. Він плив так швидко, що лише пінястий слід залишався за ним. Ні на один крок не одставав од нього вельбот. Навпаки, він увесь час наздоганяв його.

Такого великого кита ще ніхто ніколи не бачив у цьому морі. Офіурі навіть не доводилось читати про таких.

Цього кита Темар гнав своїм "Погоничем" до бухти з вузькою протокою.

Щоб лякати кита, хлопці пускали по воді ракети. Ракети були великі. Ними стріляли з ракетного пістолета.

— Коли б була ніч, було б дуже красиво, — говорив хлопцям Офіура.

— Але ми не бачили б кита, — зауважував Анкауге, що особливо пильно стежив за блакитним утікачем.

— Темаре, піддай ходу! — загукав Анкауге. — Кит утікає.

Темар дав повний газ. Вельбот підскакував над хвилями.

Човен знов наздоганяв кита. Хлопці кричали і гукали, сподіваючись тим залякати звіра. Галас зняли неймовірний. А кит, стривожений, заляканий, метався під берегом. Біля нього рвались і шипіли ракети. Стукав мотор. Гукали голоси.

Він вже наблизився до протоки в бухту. Але знов скочив убік. Вельбот обійшов його з другого боку.

— Жени, жени! — кричав Темар.

— Давай, давай! — перегукував його Тайо. Заклавши пальці у рот, свистав Анкауге.

Кит кинувся просто до берега. Ще кілька хвилин, і він зник між скелями, що закривали вхід до глибокої бухти.

— Швидше, швидше! — кричали хлопці, поспішаючи вельботом до протоки, щоб не випустити відтіля кита.

ВИБУХ

Анкауге з динамітними набоями дерся по скелях та камінню на гору. Темар повз за ним. З-під ніг обривались малі й великі камені. Обсипався пісок.

Лізти було високо.

Вельбот одійшов од берега. З вельбота Офіура, Тайо та Ейпин стежили за двома товаришами. Сміливо залишали ті під собою великі скелі. Та ось вони вже в тому місці, де треба закладати динамітні набої. Ножами вишкрябують грунт з-під скель. Роблять глибокі діри. Закладають туди набої. Проводять запальний гніт. Тоді присипають камінням. От і все готово. Востаннє оглядають і перевіряють свою роботу. Запалюють гніт.

З моря видно, як хлопці кидаються навтіки. Вони біжать геть од тих скель і по протилежній стороні гори збігають униз. Під ногами у них зсувається грунт.

Темар плигає на великий камінь. Анкауге штовхає той камінь і собі плигає на нього. Камінь швидко сповзає вниз. Все з більшою і більшою швидкістю мчать вони з гори.

Коли це загуркотіло, наче грім загримів і лунко прокотився по горах. То вибухнув динаміт. Завалилась гора. Скелі і земля падали в протоку. Стовп пилу знявся над горою. В тім пилові і піску зникли Темар і Анкаугс з очей товаришів. Вони злетіли з каменя. Разом з іншим дрібним камінням скотились в долину. Все затихло. Лише кілька маленьких камінчиків ще шаруділи, падаючи з гори.

Хлопці лежали нерухомо.

В морі вельбот поспішав до засипаної протоки.

Чайка, скиглячи, низько спустилась і пролетіла над Темаром і Анкауге. Жоден з них ані ворухнувся. Полярна мишка висунула голівку поміж камінням і дивилась на хлопців.

Ураз мишка сховалась, злякалась. То Темар підвів голову і став на ноги. Озирнувся і штовхнув Анкауге. Той підскочив, як на пружинах.

— Го-го-го-го!—закричали хлопці і прудко побігли до моря.

КИТ У БУХТІ

У бухті плавав кит. Це був блакитний красунь і велетень.

У цій бухті, мабуть, йому було трохи тісно. Він обійшов її навколо. Час од часу бився носом об берег. Здавалось, він шукав відсіля виходу в море.

Та вихід був завалений. Навіть вельбот ледве зміг перебратись через замілену протоку.

Хлопці протягли свій човен через ту протоку, що залишилась між бухтою та морем.

"Погонич блакитного кита" стиха рокотів своїм мотором. То була його перемога.

Двоє людей надзвичайно раділи з тієї перемоги. Це були Офіура та Темар.

— Тепер, — казав зоолог, — я напну на березі цієї бухти намет. Буду проводити науково-дослідну роботу. Я докладно вивчу цього звіра, його життя, його звички.

— А чи не можна, — питав Темар, — приручити кита? Зробити його свійською твариною?

— Спробуємо, — сказав зоолог.

— Го-го-го! Хлопці, тоді ми станемо пастухами китів! — гукав Анкауге.

— Я б їх привчив припливати до берега, як у дзвіночок подзвоню, — пропонував Ейпин.

— Тільки тоді не дзвіночок, а дзвін такни, як гармата, доведеться ставити, — зауважив Тайо.

— А давай спробуємо йому посвистати, — подав думку Анкауге і заклав пальці у рот:— Ф'ю-ю-ю-ю!

— Ф'ю-ю-ю! Ф'ю-ю-ю! — допомагали Анкауге, Темар та Ейпин.

З води висунулась голова кита. Він дивився на берег, наче прислухаючись до свисту.

— Чує! Чує! — закричали всі разом. Кит знову сховав голову у воду.

— Ну, а тепер, — звернувся до всіх Офіура, — їдьмо похвалитись нашою вдачею капітанові.

Темар першим зійшов на вельбот.

1933